

המכסות המוגבלות, והקיפאון בהליכים של איחוד משפחות, לצד הקריטריונים המצומצמים המאפשרים לבני אוכלוסיות הבג"צ לחיות בשטחים יחד ע"פ רשיונות ביקור ארוכי טווח, יצרו מצב בו משפחות רבות אינן יכולות לחיות בצוותא בשטחים באורח חוקי. במקרים רבים מעדיפים בני משפחות אלה לשמור על המסגרת המשפחתית במחיר של שהייה לא חוקית של בן הזוג הלא-תושב בשטחים. בני זוג אלה חיים באיום מתמיד: אמנם, עקב הפריסה מחדש, אין חיילי צה"ל מפטרלים ברחובות הערים הפלסטיניות, אבל האנשים עלולים להיתפס במחסום מזדמן, להיעצר ולהיות מגורשים מהשטחים. כאשר בן הזוג שאינו תושב אינו מצוי בשטחים, הסיכוי שלו לבקר את בן זוגו וילדיו שבשטחים פחת השנה מאוד. בקיץ 1997 הגבילה ישראל עד מאוד את ביקורי הקיץ בשטחים. הגבלות אלו באו כסנקציה נגד הרשות הפלסטינית, אשר אינה פועלת, לטענת ישראל, להוצאתם של כ-30,000 מבקרים שלא עזבו את השטחים בתום תוקף רשיונות הביקור שבידיהם. הרשות הפלסטינית טוענת כי בעקבות בדיקה פרטנית שערכה, שהמספרים שהציגה ישראל מנופחים, וכוללים אנשים שיצאו את השטחים או שקיבלו תושבות קבע בעבר. בינתיים, סובלות משפחות רבות מנתק ומחוסר ודאות לגבי גורלן בעתיד.

רישום ילדים

עד לשנת 1995 יכלו תושבי השטחים לרשום את ילדיהם במרשם האוכלוסין ובתעודות הזהות שלהם אך ורק עד הגיעם לגיל 16. במקרים מסוימים (כאשר הילד נולד בחו"ל או כאשר רק אמו היתה תושבת), הוגבל הגיל לחמש שנים בלבד. ילד שנולד לאב תושב ולאם שאיננה תושבת, לא יכול היה להירשם כלל. המשמעות של אי-רישום היתה, שלילד לא היה מעמד חוקי בשטחים, הוא לא היה רשאי לחיות בהם עם הוריהו התושב (או הוריו התושבים), ולא היה לו עתיד בשטחים משהתבגר. מצב זה תוקן בראשית שנת 1995 בלחץ הארגונים לזכויות אדם. מעתה היה כל ילד עד גיל 18 זכאי להירשם במרשם ובלבד ששני הוריו תושבים, או (אם רק אחד מההורים תושב) שמקום מגורי הקבע שלו הוא בשטחים. אך אליה וקוץ בה: ההסדר החדש לא יושם מעולם. גם מי שהגיעו למשרדי המינהל האזרחי עם העתקים מהצו החדש - נתקלו בסירוב גורף של הפקידים לרשום את ילדיהם.

בא הסכם הביניים, והביא עמו הסדר חדש: מעתה הותנתה הזכאות להירשם אך ורק בהיותו של אחד ההורים תושב השטחים. אבל גיל הרישום שוב שונה, ומי שגילו מעל ל-16 שוב לא נחשב לילד הזכאי להירשם במרשם ולחיות לצד הוריו... הסכם הביניים מעניק את הסמכות לרישום ילדים בלעדית לרשות הפלסטינית, אולם הוראה זו לא התקיימה בשטח. מאחר שמרשם האוכלוסין הממוחשב נותר בידיה של ישראל, נדרש בפועל אישור ישראלי לכל הוספה למרשם האוכלוסין, וישראל ממשיכה לכפות את פרשנותה היא לזכאות לרישום ילדים.

בין היתר, עומדת ישראל על כך, שילד שגילו מעל ל-16 ושלא כדוריה יכול היה להירשם ע"פ הצו שמראשית שנת 1995, אינו זכאי לרישום. יצוין, כי הצו לא בוטל מעולם, וכי המנשר בדבר יישום הסכם הביניים קובע, כי הדין ותחיקת הבטחון שחלו בשטחים טרם להסכם הביניים, ימשיכו לחול כל עוד לא בוטלו.

באפריל 1997 הגיש המוקד להגנת הפרט עתירה לבג"צ בעניינן של חמש משפחות בהן סירבה ישראל לרשום של ילדיהם בשל היותם בני יותר משש עשרה שנים. המדובר בבני נוער בגילאי שבע עשרה, החיים עם בני משפחותיהם בשטחים, לומדים או עובדים כאן, אך מנועים מלהחזיק בתעודת זהות. אחיהם הצעירים של נערות ונערים אלה הם תושבי השטחים, וכך גם אחד ההורים (או שניהם). בכל המקרים, נסיונות קודמים לרשום את הילדים נכשלו: בין משום שהילד היה בן למעלה מ-5 בעת הנסיון לרשמו, בין בשל הסירוב הגורף לבקשות לאיחוד משפחות שהוגשו בעבר עבור הילדים ובין בשל הסירוב של המינהל האזרחי ליישם את ההסדר שנקבע בינואר 1995. המוקד להגנת הפרט טען, כי עניינית ומהותית זכאים הילדים להירשם, בהתאם לצו משנת 1995 שטרם בוטל. בעקבות העתירה הביעה המדינה נכונות להסדיר את התושבות של העותרים ושל אנשים במצבם, אך זאת מבלי להודות בזכאותם להירשם ע"פ הצו.

החזרת כספי אגרות שנגבו שלא כדין

בעייתן הכאובה של המשפחות הפרודות בשטחים היתה מקור לא-אכזב של הכנסה למינהל האזרחי. אגרות גבוהות שולמו עבור בקשות לאיחוד משפחות (שהיו, ככלל, מסורבות או אף נותרות ללא מענה), עבור רשיונות ביקור ועבור הארכתם של הרשיונות. משהוכרה הזכאות של חלק מהמשפחות לחיות בשטחים ע"פ רשיונות ביקור ארוכי טווח, דרש המימשל הצבאי ממשפחות אלה לשלם אגרות גם באורח רטרואקטיבי, עבור התקופות בהן שהה אחד מבני הזוג בשטחים באורח לא חוקי, כדי להימצא במחיצת בן זוגו. לעתים הגיע גובה הסכומים לאלפים רבים של שקלים. במציאות הכלכלית של השטחים, הטילה מדיניות זו עול בלתי אפשרי על משפחות מעוטות הכנסה ממילא. מצב זה הוביל את המוקד להגנת הפרט לדרוש בהסדרים מאוחרים יותר (בתחילת שנת 1994), הסכמות המגבילות את סכומי האגרות הנגבות מהתושבים. בין היתר, הוסכם, כי לא תיגבנה עוד אגרות באורח רטרואקטיבי.

במקרים רבים הפר המינהל האזרחי את התחייבויותיו בנוגע לאגרות. נגבו אגרות באורח רטרואקטיבי, ורשיונות הוארכו שוב ושוב לחודש אחד בלבד באגרות שתמורתן היה המבקש זכאי לשישה חודשי הארכה. פניות בכתב להשבת הכספים עלו בתוהו, ובנובמבר 1995 פנה המוקד לבית המשפט בשמן של תשע משפחות ותבע מהמדינה את סכומי הכסף שנגבו מהן שלא כדין. המדינה הודתה, אמנם, כי במרבית המקרים היתה הגבייה שלא בהתאם